EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 5.7.2019
COM(2019) 322 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Kolmeteistkümnes aastaaruanne (2018) ühenduse abi kasutamise kohta nõukogu 27. veebruari 2006. aasta määruse (EÜ) nr 389/2006 (millega luuakse rahalise toetuse programm Küprose türgi kogukonna majandusarengu soodustamiseks) alusel

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Kolmeteistkümnes aastaaruanne (2018) ühenduse abi kasutamise kohta nõukogu 27. veebruari 2006. aasta määruse (EÜ) nr 389/2006 (millega luuakse rahalise toetuse programm Küprose türgi kogukonna majandusarengu soodustamiseks) alusel

1. SISSEJUHATUS

Nõukogu määrus (EÜ) nr 389/2006[1] (edaspidi „abimäärus“) on Küprose türgi kogukonna abistamise aluseks ning selle kohaselt tuleb igal aastal nõukogule ja Euroopa Parlamendile aru anda. Käesolev aruanne käsitleb 2018. aastat.

2. ABI KAVANDAMINE

2006. aastast kuni 2018. aasta lõpuni kavandati abimääruse raames tehtavateks toiminguteks 520 miljonit eurot. 2018. aasta oktoobris oli 2018. aasta tegevusprogrammi jaoks võetud eelarvekohustus 34,5 miljonit eurot.[2] Mitmeaastases finantsraamistikus aastateks 2014–2020 on kehtestatud programmi mitmeaastane perspektiiv, milles on ette nähtud stabiilne iga-aastane rahastamine. Abiprogramm on oma olemuselt siiski ajutine ja selle eesmärk on hõlbustada Küprose taasühendamist. Nii abimäärus kui ka nõukogu määrus nr 1311/2013[3], millega määratakse kindlaks mitmeaastane finantsraamistik, võimaldavad programmi taasühinemise korral muuta.

3. RAKENDUSMEHHANISMID

Kõnealust programmi rakendatakse Küprose Vabariigi valitsuse tegeliku kontrolli alt välja jäävatel Küprose Vabariigi aladel, kus liidu õigustiku kohaldamine on ühinemislepingu protokolli nr 10 kohaselt ajutiselt peatatud. Abi antakse peamiselt Euroopa Komisjoni poolse eelarve otsese täitmise kaudu, kuid mõningaid projekte hallatakse kaudselt ÜRO arenguprogrammi (UNDP), Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga, Briti Nõukogu või Põhja-Iirimaa ülemerekoostöö ühingu (NI-CO) kaudu.

Komisjon tegutseb ainulaadsetes poliitilistes, õiguslikes ja diplomaatilistes tingimustes. Selleks et täita programmi usaldusväärse finantsjuhtimise põhimõtteid järgides, on vaja erikokkuleppeid. Tavaolukorras nähakse ELi rahastatavate abiprogrammide puhul arenguabi õigusraamistik ette abi saava riigi valitsusega sõlmitud lepingutega. Küprose türgi kogukonnale abi andmiseks ei saa selliseid lepinguid sõlmida. Abiga kaasneva riski juhtimine ja maandamine on osa komisjoni tööst ning võetud meetmete hulka kuuluvad lepingute intensiivne järelevalve, toetuse andmine abisaajatele, maksetingimuste läbivaatamine ja ettevaatlik suhtumine pangatagatiste kasutamisse. Abi sisaldab märkimisväärses ulatuses toetustena antavat abi, mille haldamine on ressursimahukas.

Sellises keskkonnas eduka ja jätkusuutliku rakendamise tagamiseks peab Küprose türgi kogukond olema täielikult kaasatud liidu õigustiku ühendamisleppe järgse kasutuselevõtu ettevalmistamisse.

---

1 ELT L 65, 7.3.2006, lk 5.
2 Komisjoni otsus C(2018) 6695.
3 ELT L 347, 2.12.2013, lk 884.

Abiprogrammi meeskond tegutseb Nikosia põhjaosas asuva ELi programmi tugibüroo (EUPSO) kaudu. Ka komisjoni esindus Küprosel korraldab kohtumisi, seminare ja pressikonverentse ning suhtleb avalikkusega tervel saarel (sh abiprogrammi teemadel). Peale selle rakendab ka abiprogrammi alusel rahastatud ELi infopunkt teavitus- ja nähtavusmeetmeid, pakkudes teavet ELi poliitika, prioriteetide ja meetmete kohta Küprose türgi kogukonna toetamisel ning edendades Euroopa kultuuri.

4. PROGRAMMI RAKENDAMINE ARUANDEPERIOODIL

4.1. Üldine ülevaade

Komisjon jätkab abimääruse rakendamist üldeesmärgiga toetada taasühendamist. Komisjon on valmis programmi konflikti lahendamiseks peetavatel kõnelustel sõlmitud kokkulepete alusel kohandama.

2018. aastal jätkati mitut ennast tõestanud ja edukat projekti, nagu ELi stipendiumid ning teadmata kadunud isikute otsimisega tegelevat komiteed ja kultuuripärandi tehnilist komiteed toetavad usaldust suurendavad meetmed.

Konflikti lahendamise ettevalmistamiseks olulistele majandussektoritele antavat abi suurendati erasektori, maapiirkondade ja inimressursside arendamise projektide kaudu. Jätkati tööd loomahaiguste likvideerimise ja toiduohutuse olulise parandamise nimel.

Endiselt on märkimisväärseid lünki abisaajate suutlikkuses rakendada pärast leppimislepet tõhusalt liidu õigustikku ja paljude õigusaktide vastuvõtmine on veel pooleli. Siiski mõistab Küprose türgi kogukond ELi standarditega vastavusse viidud õigusaktide rakendamisega seotud ülesandeid varasemast paremini.

Toetustena antav abi on jätkuvalt programmi oluline osa. Stipendiumiprogrammi jaoks jätkas komisjon allhanketeenuste kasutamist, et tagada toetuste õigeaegne ja tõhus jõudmine abisaajateni.

Lisaks on tehnilise abi teenuslepinguga asutatud projektijuhtimisüksus osutanud alates 2008. aastast teenuseid toetuskavade rakendamise toetamiseks. Projektijuhtimisüksus, mis nimetati 2018. aastal ümber toetuste tugiüksuseks, annab jätkuvalt komisjonile väärtuslikku abi, mis väljendub toetuskavadega seotud tegevuse juhtimise, rakendamise ja järelevalve suuremas tõhususes ja usaldatavuses.

Endiselt on probleeme Famagusta kanalisatsioonivõrgu ehitamisega, mille lepingu komisjon lõpetas 2013. aasta detsembris. Vaidlus endise töövõtjaga on jõudnud vahekohtusse, kuna kõik võimalused kokkuleppe saavutamiseks said ammendatud. Samal ajal korraldati 2018. aastal asjaomaste remonditööde hange.

Aasta lõpus oli programmi raames täitmisel 206 lepingut.

4.2. Edusammud eesmärkide kaupa

Abiprogrammi üldine eesmärk on aidata kaasa Küprose taasühendamisele, soodustades Küprose türgi kogukonna majandusarengut, pöörates erilist tähelepanu saare majanduslikule integratsioonile, tihedamate sidemete loomisele nii kahe kogukonna vahel kui ka Euroopa Liiduga ning liidu õigustiku ülevõtmiseks valmistumisele.

2018. aastal võeti abimääruse eesmärkide saavutamiseks alljärgnevaid meetmeid.

4.2.1. Eesmärk nr 1: taristu arendamine ja ümberkorraldamine

2018. aasta detsembris sõlmiti ÜRO Arenguprogrammiga uue kohaliku taristu rahastamisvahendi rakendamise leping. Rahastamisvahend on läbipaistev võimalus suunata olulisi abiprogrammi kohaseid taristuinvesteeringuid. Lepingu kohaselt makstakse kolme aasta jooksul 17,7 miljonit eurot.

Rahastamisvahendi eesmärk on anda abi vajalike kohalike taristusse investeerimise projektide leidmiseks, väljavalimiseks, arendamiseks, hanke korraldamiseks ja tööde tegemiseks. Projektide valimiseks võetakse kohalikelt abisaajatelt regulaarselt vastu sooviavaldusi. Järgnevas esialgses loetelus on 2019. aasta alguseks elluviimisvalmis olevad projektid:

- Pedieose/Kanlıdere jõeääre korrastamise projekt;
- Nikosia vana reoveepuhastusjaama sulgemine;
- Morphou/Güzelyurti ja Famagusta reoveepuhastusjaamade laiendamine;
- haljasjäätmete kompostimise tehase loomine Nikosiasse.

2018. aasta detsembris valmis põhjalik Pedieose/Kanlıdere jõeääre korrastamise teostatavusuuring. Uuringus käsitleti jõe äärde 5 kilomeetri pikkuse pargi ehitamist. Park hõlmaks üleujutustõkkeid, jalgratta- ja kõnniteid, puhkealasid ja keskkonnahariduse andmise võimalusi. See kahe kogukonna projekt ulatuks üle eraldusjoone nii põhja kui ka lõunasse ja tooks Küprose kaks kogukonda kokku vaba aega veetma.

Veemajanduse valdkonnas allkirjastati 2018. aasta detsembris 10,9 miljoni euro suurune leping Nikosia põhjapoolse kanalisatsioonimagistraali Nikosia haru ehitamiseks. Peale selle sõlmis komisjon ka 0,7 miljoni eurose lepingu ehitustööde järelevalveks. Tööd peaks algama 2019. aasta teises kvartalis ja kestma 33 kuud. Projekt hõlmab umbes 13 km pikkuse kanalisatsioonitorustiku ja nelja pumpla ehitamist, et juhtida Nikosia reovesi Nikosias asuvasse Mia Milia / Haspolati reoveepuhastusjaama, mis on kahe kogukonna jaoks ühine ja valmis samuti ELi abiga 2013. aastal. Kuna olemasolev magistraaltoru, mis jookseb Nikosia kesk-, põhja- ja lõunaosas, töötab täisvõimsusel, saab asulareovee puhastamise direktiivi kohaselt ühendada Nikosia põhjapoolse kanalisatsioonimagistraali kaudu reoveepuhastusjaamaga rohkem tiheasustusalasid.

2018. aasta detsembris sõlmiti 2,14 miljoni euro suurune ehitusleping ja 0,5 miljoni eurone järelevalveleping, et ehitada niisutussüsteem, kus taaskasutada Morphou/Güzelyurti reoveepuhastusjaama vett. Tööd algasid 2019. aasta veebruaris ja peaksid kestma 29 kuud. Reoveepuhastusjaamast väljuva puhta vee jaoks ehitatakse veehoidla ja niisutusvee jaotusvõrk. Nii saab igal aastal kohalike põllukultuuride jaoks ohutult uuesti kasutada 500 miljonit liitrit kvaliteetset vett. Projektiga püüab komisjon parandada teadlikkust sellest, kui kasulik on kasutada puhastatud reovett põldude niisutamiseks Küprose põhjaosas.

Mia Milia / Haspolati kahe kogukonna reoveepuhastusjaama vee jaotusvõrgu teostatavusuuring ja ideekavand on valmis. Selle olulise kahe kogukonna projekti üksikasjalik lõpp-projekt ja sellega seotud hankedokumendid on heakskiitmise lõppetapis ning peaks valmis saama 2019. aasta teises kvartalis.

Famagusta kanalisatsioonivõrgustiku remondi jaoks alustati 2018. aastal ehitushanget. Ehitusleping ja sellega seotud järelevalveleping sõlmiti 2019. aasta aprillis.

Algasid Nikosia vana reoveepuhastusjaama sulgemise esimese etapi ettevalmistustööd. Projektiga luuakse toiduainetööstuse reovee

eelpuhastusvõimalused ja vähendatakse edasiseks puhastamiseks kasutatavate settetiikide pindala.

Abi andmine tahkete jäätmete käitlemise sektorile jätkus eri meetmete abil. Kaks lepingut – Koutsoventise/Güngöri prügila laiendamine ja prügilagaasi eemaldamise seadmed –, mis allkirjastati 2017. aasta detsembris, saavad kohe-kohe täidetud. Prügila laienduse esimene osa anti Küprose türgi kogukonna kasutusse 2018. aasta septembris.

2018. aasta detsembris valmis komisjoni ekspertide abiga ELi normidele vastav ja parimat tava järgiv pakendijäätmete õigusakt. Et pakendijäätmeid aina säästvamalt käidelda, toetatakse abiprogrammis tootjavastutusorganisatsioonide asutamist ja arengut. Selleks on alustatud läbirääkimisi organisatsiooniga Green Dot Cyprus. Peale selle lisati ELi tahkete jäätmete kataloogi alusel 2017. aastal koostatud tahkete jäätmete käitlemise andmebaasi 2018. aastal ka reovesi. Kuna abisaaja on andmebaasi edukalt kasutusse võtnud, on 2019. aastal kavas lisada sinna ka pakendijäätmete jälgimine ja tootjavastutusorganisatsioonide tegevuslubade haldamine.

Uue ohtlike meditsiinijäätmete steriliseerimise rajatise sisseseadmine ja kasutussevõtt ning sellega seotud koolitamine jõudis lõpule 2018. aasta augustis, kui allkirjastati esialgne vastuvõtuakt. Seda projekti toetati ka tehnilise suutlikkuse projekti kaudu, mis hõlmab säästva meditsiiniliste jäätmete käitlussüsteemi kavandamist ja rakendamist. Järelabi antakse abisaajale veel ka 2019. aastal, et tagada süsteemi jätkusuutlik toimimine.

Tahkete jäätmete käitlemisega tegeleti ka kodanikuühiskonda ja kohalikke kogukondi toetavate toetuskavade raames. Toetati tahkete jäätmete vahehoidlate rajamist ja keskkonnahoidlikku jäätmekäitlust vastavalt sidusale ELi väljatöötatud tahkete jäätmete käitlemise kavale. Projektid edenevad ja peaksid valmis saama 2020. aasta detsembriks.

Laboriseadmete ning õhu-, kütuse- ja veeanalüüsi vahendite hange kuulutati välja 2018. aasta detsembris. Leping peaks sõlmitama 2019. aasta kolmandas kvartalis. Lepingu alusel tarnitavate seadmetega saab teha analüüse ja kvaliteediseiret, et tagada vastavus ELi direktiivide nõuetele.

Abiprogrammi 2018. aasta eelarves on heaks kiidetud ka õhukvaliteediseire seadmete tarnimise projekt. Selle tehnilised kirjeldused on koostatud ja hange peaks algama 2019. aasta keskpaigas. Seadmed parandavad olemasolevat õhukvaliteediseire võrgustikku, mis loodi ELi rahastamise abil aastatel 2009–2010.

2018. aasta novembris allkirjastati tehnilise abi raamleping energiatõhususe programmi läbiviimiseks koolides. Lepingus on ette nähtud 10 katsekooli energiatõhususe hindamine, mille alusel tehakse teostatavusuuring olemasolevate hoonete energiatõhususe parandamise võimaluste kohta. Lepinguga tahetakse parandada ka koolide teadlikkust energiatõhususest.

Abiprogrammi 2018. aasta eelarves kiideti veel heaks vee reostuse vältimise jaoks vajalike hädaolukorrale reageerimise vahendite tarnimise projekt, mille hankedokumendid on praegu koostamisel. See hange võiks alata 2019. aasta keskel.

4.2.2. Eesmärk nr 2: sotsiaalse ja majandusliku arengu edendamine

2015. aasta novembris alanud erasektori tehnilise abi projekt lõppes 2018. aasta septembris. Et tagada meetme jätkusuutlikkus, jätkatakse selle projekti raames tehtud

innovatsiooni- ja ettevõtlusalast tööd 2018. aasta detsembris NI-COga sõlmitud delegeerimislepingu alusel. Uuendusliku ettevõtluse ja dialoogi projekt kestab kolm aastat ning selle kogueelarve on 3 miljonit eurot. Sellega püütakse rahuldada Küprose vajadust rohkemate ühiste keskkondade järele, kus saaks rohkem suhelda, kogemusi ja arvamusi jagada, luua toimivaid partnerlussuhteid ja teha teadusuuringuid. Meetme eesmärk on avada innovaatoritele, ettevõtjatele ja teadustöötajatele füüsilisi ja virtuaalseid keskkondi, kus nad saavad omavahel dialoogi pidada ja teadmisi jagada.

2018. aasta aprillis käivitati 5 miljoni euro suuruse eelarvega taotlusvoor „Konkurentsivõimelised ettevõtted, klastrid ja ettevõtluse tugiorganisatsioonid“. Konkreetsed toetuslepingud peaks allkirjastatama 2019. aasta teises kvartalis. 2018. aasta septembris allkirjastati tehniliste kirjelduste väljatöötamise raamleping IT-süsteemi jaoks, mis peaks abistama kohalikel asutustel rakendada turujärelevalve kava.

Peale selle jätkus Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupangaga sõlmitud delegeerimisleping, mille eesmärk on parandada kaht kohalike VKEde konkurentsivõime parandamiseks hädavajalikku asja: rahastamise kättesaadavust ja ärinõustamist. 2018. aasta detsembriks oli heakskiidu saanud 53 konsultatsiooniprojekti, mis olid siis käimas või juba valmis.

Maaelu arengu valdkonnas allkirjastas komisjon uue lepingu 2018. aasta detsembris. Selle alusel antakse tehnilist abi põllumajandusettevõtete nõuandeteenistuse kaudu. Lepingu kestus on 30 kuud. Samuti käivitas komisjon viie miljoni euro suuruse eelarvega taotlusvooru „Maaelu areng IV“. Pool selle eelarvest on loomakasvatuse ja pool põllukultuuride jaoks. Konkreetsed lepingud peaks allkirjastatama 2019. aasta neljandas kvartalis.

2018. aastal parandati ELi tehnilise abiga veterinaarametnike võimet loomahaigusi ennetada, tõrjuda ja likvideerida. Selle tulemusena on veterinaarametnikud saanud luua ja kasutusse võtta ELi nõuetele vastavad haiguste seire, tõrje ja likvideerimise programmid. Samuti on tugevdatud algavate loomataudide (suu- ja sõrataud, nodulaarne dermatiit, väikemäletsejaliste katk ning lammaste ja kitsede rõuged) varase avastamise ja likvideerimise võimekust. Koostati kriisideks valmisoleku kavad ja tegutsemiskord, mis aitavad taudipuhanguid kiiresti ja tulemuslikult likvideerida.

Täielikult ELi rahastatud proovivõtu ja analüüsimise jätkumise tulemusena kuulutati umbes 40% lammaste, kitsede ja veiste pidamise ettevõtetest ELi nõuetele vastavalt haigusvabaks (brutselloosi-, veiste tuberkuloosi ja leukoosivabaks).

TAIEXi ja tehnilise abiga on valmis saanud õigusaktid ja erasektori (eraveterinaaride) loomahaiguste programmidesse ja teistesse avalikesse veterinaarmeetmetesse (nt kontrollimisse) kaasamise kord. See peaks parandama kohalikku ELi omadega sarnaste veterinaarprogrammide ja nõuete rakendamise võimekust. Peale selle on loodud regulaarse veterinaarprogrammide ja muude selle valdkonna tegevuste alase teabe ja dokumentide sidusrühmadele jagamise süsteem. Selle eesmärk on parandada veterinaarteenistuste ja sidusrühmade üksteisemõistmist ning kiiremini probleeme lahendada.

Lisaks allkirjastas komisjon 2018. aastal 2,4 miljoni euro suuruse lepingu Küprose türgi kogukonna loomsete jäätmete kõrvaldamise süsteemi ehitamiseks. Selle eesmärk on parandada inimtarbeks sobimatu loomse materjali ehk loomsete

kõrvalsaaduste kokkukogumise, veo ja kõrvaldamise süsteemi loomisega inimeste ja loomade tervist ning keskkonna olukorda. Lepingu alusel rahastatakse loomsete kõrvalsaaduste keskse kogumise, hoiustamise ja põletamise koha ning kuue vahekogumiskeskuse ehitamist Küprose põhjaossa.

Haridussektoris jätkus 2018. aastal nende 15 projekti elluviimine, mis said toetust 2016. aastal 1,5 miljoni euro suuruse eelarvega haridusalase uuendustegevuse ja muutuse VI toetuskavast. Neist 10 said aasta lõpuks valmis. Projektidega parandatakse koolides õpetamis- ja õppimisvõimet õppekavaväliseid tegevusi ja pehmeid oskusi pakkuvate programmide abil ning rajatakse teaduslaboreid ja mahepõllumajanduslikke kasvuhooneid. Teisalt aitavad elukestva õppe projektid parandada arhitektide ja inseneride kutsealaseid oskusi ning pakuvad ettevõtluskursusi ja elukestva õppe koolitusi noorte tööalase konkurentsivõime parandamiseks.

2018. aastal said 1,5 miljoni euro suuruse toetuskava „Haridusalane uuendustegevus ja muutus VII“ raames toetust veel 10 projekti. Uue kava kooliprojektides keskendutakse erivajadustega laste sotsiaalsele kaasamisele ja liikuvusele, inglise ja kreeka keele õppimise parandamisele tehnoloogia abil ning 1.–6. klassi õpilastele eluliste oskuste parandamise eesmärgil õppekavaväliste tegevuste pakkumisele. Elukestva õppe projektidega parandatakse noorte ja naiste ettevõtlusoskusi, Küprose türgi kogukonna sotsiaalset ettevõtlust ning elukestva õppe programmide loomist noorte ja puuetega inimeste tööalase konkurentsivõime parandamiseks. Toetusprojektid peaks lõpule jõudma 2021. aastaks.

2018. aasta novembris lõppes teine kutsehariduse, koolituse ja tööturu (VETLAM II) tehnilise abi projekt, mis käivitati 2015. aasta novembris. Projekti abiga vaadati läbi ja koostati 41 kutsestandardit. Eelnevale lisaks aitas see kaasa ILO standardi ISCO-08 kohase kutseklassifikatsiooni, kutsekoolide strateegia ning noortele, naistele ja puuetega inimestele suunatud aktiivsete tööturumeetmete väljatöötamisele. Samuti töötati välja töölõppimise ja õpipoisiõppe programmide hindamiskord ning koostati kohalike hindajate nimistu.

Haridusvaldkonna edasiseks toetamiseks kooskõlas ELi strateegiaraamistiku „Haridus ja koolitus 2020“ prioriteetidega allkirjastati raamleping. Tehnilise abi eesmärk oli hinnata haridusvaldkonna olukorda ja selle seost majandusega, lihtsustada arengukava koostamist ja aidata välja selgitada vajadused, millega edaspidi ELi abiga haridusvaldkonnas tegeleda. Abi lõppes 2018. aasta detsembris ja selle tulemusi kasutatakse haridusvaldkonna tulevase toetamise ettevalmistamiseks.

Varasemate analüüside tulemustele tuginedes sai Maailmapanga rahastatud majandusseire programmi teises etapis teha täiendavaid süvaanalüüse ja anda tehnilist abi olulistes valdkondades. Programmis keskenduti eelarve analüüsile, rahaliselt jätkusuutlikele avaliku halduse asutustele, taasühinemise majanduslikele ja kaubanduslikele mõjudele, erasektori arendamisele, sotsiaalsele kaasatusele ning makromajanduslikule järelevalvele. Kooskõlas abiprogrammi õigusraamistiku poliitiliste prioriteetidega eraldati 2017. aastal täiendav rahastamispakett summas 4,8 miljonit eurot, et ka edaspidi kaasata Maailmapank seni tehtud analüüsi- ja nõustamise jätkutegevustesse ning jätkata Küprose türgi kogukonna nõustamist ja sihipärast toetamist kuni 2020. aasta detsembrini. 2018. aastal programmi tegevused jätkusid ning sihttoetust said erasektori areng, põllumajandus, sotsiaalne kaasamine ja kohaliku kogukonna organisatsioonid.

4.2.3. Eesmärk nr 3: leppimisele kaasaaitamine, usaldust suurendavad meetmed ja kodanikuühiskonna toetamine

Teadmata kadunud isikute otsimisega tegelev komitee, mida toetatakse abiprogrammiga ÜRO Arenguprogrammi eelarve kaudse täitmise kaudu, jätkas oma väli- ja laboritööd. 2018. aasta lõpuks kaevas komitee matmispaigast välja 2002 teadmata kadunud isikust 1202 inimese säilmed. Neist 927 tuvastati geneetiliselt ja tagastati perele.

2018. aasta detsembris pikendati ÜRO Arenguprogrammiga sõlmitud delegeerimislepingut, et rahastada teadmata kadunud isikute otsimisega tegeleva komitee 2019. aasta tegemisi 3 miljoni euroga. Ajavahemikus 2006–2019 toetas EL komiteed kokku 25,5 miljoni euroga, mis moodustab 75% neile 13 aasta jooksul eraldatud kogurahastamisest.

Aja möödudes on üha raskem saada täpset teavet matmispaikade asukoha kohta. See on oluline probleem, mille lahendamiseks on vaja uuesti uurida Küprosel ja mujal asuvaid tsiviil- ja militaararhiive ning kasutada rohkem IT-vahendeid, mis uurimist, kaevamist ja väljakaevamist lihtsustavad.

Iga-aastasele summale lisatud 0,4 miljoni euro suurune lisatoetus pärineb 2017. aasta abiprogrammi eelarvest ja eraldati komitee taotluse alusel. Sellega kaeti suurenenud kulutused DNA-analüüsidele ning väljakaevamiste tõttu kahjustada saanud teede ja kinnistute kordategemisele ja hüvitistele. Peale selle saab lisatoetust kasutada ka Dikomo/Dikmeni prügilaga seotud teostatavusuuringu tegemiseks.

2017. aasta lõpus saadi kaheaastase uurimise tulemusena teavet surnukehade Askeiast Dikomo/Dikmeni prügilasse ümberpaigutamise kohta (väidetavalt ajavahemikus 1995–1996). Seda teadmata rahastas EL ajavahemikul 2009–2012 prügila saneerimist. 2018. aasta jaanuaris andis komisjon komiteele saneerimisprojekti tööde tehnilised kirjeldused ja joonised. 2018. aasta veebruaris palus komitee raha prügilaga seotud teostatavusuuringu jaoks, et hinnata, kas seal on võimalik kaevata, milliseid ohutusmeetmeid kasutada ning kui kalliks selline kaevamine ja järgnev uus saneerimine võiks minna. Komisjon oli nõus ja uuring on praegu käimas.

Kultuuripärandi kaitse kahe kogukonna kultuuripärandi tehnilise komitee kaudu jäi abiprogrammi leppimise ja usalduse suurendamise meetmete oluliseks osaks. Kultuuripärandi programm on ELilt saanud ühtekokku 14,7 miljonit eurot, mida kasutatakse saare 75 kultuuripärandiobjekti paremaks kaitsmiseks. Lõpetatud on juba 58 tööde projekti ja 9 projekteerimisprojekti ning 8 projekti on veel käimas. 2018. aasta peamised saavutused olid Paphoses asuvate Camii-Kebiri minaretti ja Hamami, Larnacas asuva Tuzla mošee, Agia Triada muistise ning Karpasias/Karpazis asuva Agios Philoni muistise konserveerimistööde lõpetamine. Famagustas restaureeriti armeenlaste Püha Maarja kirikut ja karmeliitide Püha Maarja kirikut, aga ka Ravelini torni ja Püha Anna kirikut. Arendatakse objektide haldurite oskusi, et restaureeritut hoitaks ja hooldataks asjakohaselt.

Küprose kahe kogukonna juhtide algatatud uutele usaldust suurendavatele meetmetele reageeris komisjon 2015. aastal kiiresti, eraldades vajalikud vahendid kahe uue ületuspunkti avamiseks Deryneias ja Lefka-Aplikis. Need avati 2018. aasta 2. novembril.

2018. aastal jätkus kodanikuühiskonna toetamine. Kodanikuühiskonna organisatsioonide tehnilise abi üksus Civic Space jätkas selliste organisatsioonide

võimekuse suurendamist, kodanikuühiskonna arengut soodustava keskkonna loomist ning Küprose kreeka ja teiste ELi kodanikuühiskonna organisatsioonide koostöö soodustamist. Civic Space on programmiga „Grow Civic“ toetanud alates 2015. aastast 49 kodanikuaktiivsusalgatust (neist kaheksat 2018. aastal) rahu ja lepitamise, noorte, hariduse, tervishoiu, kunsti, inimõiguste ning keskkonna valdkonnas. Kodanikuühiskonna foorum, kus kodanikuühiskonna organisatsioonid saavad rääkida oma ootustest ja prioriteetidest, kohtus iga kolme kuu tagant. See tegutses kodanikuühiskonna katalüsaatorina ja edendas kodanikuaktiivsust.

2018. aasta septembris ja oktoobris toimus kolmas kuuajaline kodanikuühiskonna organisatsioonide avatud uste festival, millega püüti parandada teadlikkust nende tööst, edendada vabatahtlikku tegutsemist igas vanuses ning soodustada sidemete loomist Nikosias ja mujal asuvate kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel. Festivali käigus korraldasid üle 60 ühenduse, sihtasutuse, platvormi, algatuse ja aktivisti (sh 10 kahe kogukonna ühisorganisatsiooni) üle 120 ürituse, kus kohtuti avalikkusega ja loodi sidemeid teiste kodanikuühiskonna organisatsioonidega. Kahe kogukonna vastastikusel visiidil käisid Limassoli ja Famagusta kodanikuühiskonna organisatsioonid. Mõlemapoolne huvi oli suur.

2018. aasta augustis korraldati Brüsselis ja Amsterdamis inimkaubanduse vastase tegevuse õppevisiit, kus osalesid kaheksa kodanikuühiskonna organisatsiooni esindajad (igaühest üks). Visiidi eesmärk oli suurendada inimkaubandusevastase tegevusega seotud teadmisi ja kogemusi ning pakkuda osalistele ELi tasandi koostöövõimalusi.

2018. aastal lõppesid toetuskava „Civil Society in Action IV and V“ raames sõlmitud 18 lepingut, aga toetuskava „Civil Society in Action VI“ alusel sõlmiti kaheksa uut lepingut. Nendega rahastatakse mitmeid keskkonna, inimõiguste, kunsti ja spordi valdkonna meetmeid kodanikuühiskonna organisatsioonide võimekuse, kodanikuosaluse ja kogukondadevahelise koostöö suurendamiseks.

Uus taotlusvoor „Üheskoos inimkaubanduse vastu“ algas 2018. aasta juunis. Sellega ärgitatakse inimesi tulemuslikult ja koordineeritult reageerima igasugusele inimkaubandusele, seda ära hoidma ja aitama ohvritel oma õigusi kasutada.

4.2.4. Eesmärk nr 4: Küprose türgi kogukonna ELile lähendamine

Alates õppeaastast 2014/2015 delegeeriti ELi stipendiumiprogrammi haldamine Briti Nõukogule. 2018/19. õppeaasta taotlusvooru eelarvest sai anda 171 stipendiumi. Stipendiumid on üliõpilastele abiks esimesel kõrgkooliaastal, kõrghariduse teise astme üliõpilastele magistri- või doktoriõppes ning teadustöötajatele ja spetsialistidele keele- ja kutseoskuste täiendamisel ELi liikmesriikides keelekursuste ja praktikaprogrammide kaudu. Alates 2007. aastast on stipendiumiprogrammist saanud kasu üle 1400 Küprose türgi tudengi ja spetsialisti.

Programmi jätkumine on väga tähtis ning Küprose türgi kogukonna vajaduste ja puudujääkidega tegelemiseks pingutatakse üha enam. Stipendiumiprogrammiga seoses korraldab Briti Nõukogu igal aastal Euroopas õppimise päeva, mille raames tutvustatakse õppuritele ELis õppimise võimalusi. Viimastel aastatel tegeletakse veebipõhise vilistlasvõrgustiku arendamisega stipendiumiprogrammi vilistlaste vaheliste kontaktide ja erialaste suhete edendamiseks. Briti Nõukogu jälgib pidevalt programmi mõju keskpikal perioodil, näiteks õpilaste Küprosele tagasipöördumise määra ja töökoha leidmise edukust.

Ka 2018. aastal oli Küprose türgi kogukonnas suur nõudlus ELiga seotud teabe järele. ELi infopunkt, mida hallatakse koos Euroopa Komisjoni esindusega Küprosel, alustas tegevust 2015. aasta alguses ja selle eelarve on 60-kuuliseks perioodiks kokku 3 miljonit eurot (koos lepingu pikendamisega). Selle abil muutusid EL, selle poliitika ja abiprogramm palju nähtavamaks. Seni on ELi infopunkt jaganud teavet enam kui 25 liiduga seotud teemal, sealhulgas keskkonna (vee, energeetika, taaskasutuse ja bioloogilise mitmekesisuse), mahepõllumajanduse, töötervishoiu ja -ohutuse, toiduohutuse, loomade heaolu ja loomatervise valdkonnas. Samuti on käsitletud selliseid teemasid nagu inimõigused, puuetega inimeste õigused, lapse õigused, sooline võrdõiguslikkus, LGBTQ-inimeste õigused ning tarbijate õigused.

2018. aastal korraldas ELi infopunkt 50 üritust (34 Nikosias ja 16 väljaspool), sealhulgas Euroopa päeva, Euroopa nädala rassismi vastu, Euroopa noortenädala ja rahvusvahelise noortepäeva, Euroopa teadlaste öö, ELi inimkaubandusevastase võitluse päeva, liikuvusnädala ja liiklusohutuse õpikoja ning Euroopa VKEde nädala. Üritustel osales üle 5144 inimese, mis näitab kogukonna huvi suurenemist (2017. ja 2016. aasta üritustel oli vastavalt 4849 ja 4382 osalejat). Suurema kõlapinna saavutamiseks korraldati rohkem koolidega seotud üritusi.

2018. aastal jagati laiali 5151 teavikut ja 12 uudiskirja (kokku on neid infopunkti avamisest alates jagatud vastavalt 18 835 ja 42 tk). Kohalikus meedias ilmus 2018. aastal ka 493 uudisteartiklit ja 45 telereklaami (projekti algusest alates vastavalt 1759 ja 160 tk). Ka Facebooki lehe „Abbilgi“ külastatavus kinnitab tegevuste populaarsust (2018. aastal 2982 uut meeldimist, mida on kokku juba 13 998). 2018. aasta lõpuks oli lehel 291 829 postitust.

ELi infopunkt aitas teavitada ka kõikidest taotlusvoorudest ning muudest abiprogrammi kaudu rahastatud projektidest ja üritustest, kasutades selleks Facebooki postitusi/meeldetuletusi, plakateid ning projektide avaürituste ja muude ürituste korraldamist. Sõlmiti strateegilisi partnerlusi teiste ELi rahastatavate projektide ja tehnilise abi projektidega ning asjaomaste osakondade ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega.

4.2.5. Eesmärgid nr 5 ja 6: Küprose türgi kogukonna ettevalmistamine liidu õigustiku ülevõtmiseks ja rakendamiseks

Komisjoni tehnilise abi ja teabevahetuse üksuse (TAIEX) kaudu tegeletakse abimääruse 5. ja 6. eesmärgiga, aidates nii valmistada Küprose türgi kogukonda ette liidu õigustiku rakendamiseks, kui lõpeb selle kohaldamise peatamine ehk kui jõustub Küprose probleemi terviklik lahendus.

Abi jätkus 2018. aastal liidu õigustiku 17 põhivaldkonnas. Kokku korraldati 2018. aastal 207 üritust. TAIEXi tegevus hõlmas muu hulgas eksperdimissioone, õpikodasid ja õppekülastusi. Küprose türgi kogukonna sidusrühmad näitasid üles märkimisväärselt suuremat teadlikkust liidu õigustiku nõuetest TAIEXi käsitletavates põhivaldkondades.

Jätkati üle eraldusjoone toimuva kaubanduse toetamist (määrus (EÜ) nr 866/2004). Sõltumatud eksperdid osalesid 2018. aastal kartulite ja tsitrustoodete korrapäraste fütosanitaarkontrollide tegemises, võtsid analüüsimiseks meeproove ja ajakohastasid loetelu laevadest, mille saagiga võib kaubelda ka teisel pool eraldusjoont.

4.3. Rahastamine (lepingud ja maksed)

4.3.1. Lepingud

2018. aastal võttis komisjon lepingulisi kulukohustusi 56,2 miljoni euro ulatuses, mis tähendab, et märkimisväärne osa abiprogrammi kogunenud kasutuseta summadest on kasutuse leidnud.

4.3.2. Maksed

2018. aastal maksti välja 26,3 miljonit eurot (2017. aastal 17,2 mln).

4.4. Järelevalve

Komisjon vastutab otseselt enamiku projektide rakendamise eest (otsene eelarve täitmine). Komisjoni töötajate tehtava järelevalve tase on väga kõrge, hõlmates pidevat kontakti töövõtjatega, pistelisi kontrolle ning ka kohtumisi objektidel ja juhtkomiteede koosolekuid. Projektijuhtimisüksus / toetuste tugiüksus jätkas komisjoni abistamist kohalike kogukondade arendamise, VKEde ja maapiirkondade ettevõtete, kodanikuühiskonna organisatsioonide, koolide ning kutseharidusasutuste toetuslepingute/projektide täitmise järelevalves ning aitas abisaajatel kohaldada ELi õigusnorme toetuslepingute täitmise (sh allhangete) kohta.

Lisaks sellele rakendab komisjon mitmeid lepinguid eelarve kaudse täitmise raames. Rakendusüksusi (ÜRO Arenguprogramm, Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank, Briti Nõukogu ja NI-CO) hinnatakse kindlate üldkriteeriumide (ehk sammaste) alusel ja nad peavad komisjonile raamlepingute kohaselt aru andma. Komisjon on tihedalt kaasatud nende tegevuse igapäevasesse järelevalvesse.

TAIEXi puhul hõlmab järelevalve regulaarseid projekti juhtrühma koosolekuid, kus antakse tehtust ülevaade, hinnatakse edusamme ja jätkatakse kavandamist. TAIEXi logistikat jälgitakse spetsiaalse veebipõhise haldussüsteemi kaudu.

4.5. Audit ja kontroll

2017. aastal viis siseauditi talitus läbi struktuurireformi tugiteenistuse (sh abiprogrammi) finantsjuhtimise auditi. Selle eesmärk oli muu hulgas hinnata finantsjuhtimise sisekontrollisüsteemi ülesehituse piisavust ja rakendamise tulemuslikkust (seaduslikkust ja korrektsust ning finantsküsimustega seotud protsesside tõhusust). Siseauditi talitus tuvastas sisekontrolli keskkonnas mõned puudused hankekorras, mis kõrvaldamine toimub siseauditi talituse soovituste kohaselt koostatud tegevuskava alusel.

Rakendatud on järgmised parandusmeetmed: i) enne abiprogrammiga seotud hanke väljakuulutamist tehakse analüüs uue selleks otstarbeks koostatud malli alusel ja valitakse selle põhjal hankemenetluse liik; ii) analüüsimalliga koos on koostatud järelevalvetabelid, mille abil jälgida hanke kulgu alates hankemenetluse alustamisest kuni lepingu sõlmimiseni; iii) samuti on koostatud juhised, kus selgitatakse kehtivaid reegleid.

4.6. Hindamine

Liidu õigustiku tulevase kasutuselevõtuga peab kaasnema märkimisväärne statistika parandamine Küprose türgi kogukonnas.

2018. aasta novembris sõlmis struktuurireformi tugiteenistus lepingu esimese tulemustele orienteeritud järelevalve kohta, mille käigus vaadatakse läbi 16 meetme asjakohasus, tõhusus, tulemuslikkus ja jätkusuutlikkus. See on struktuurireformi tugiteenistusele abiks abiprogrammis ELi rahastatavate projektide järelevalves ja aruandluses. Tulemustele orienteeritud järelevalve käigus uuritakse teenuslepinguid

ja abikavasid (nii kehtivaid kui ka hiljuti lõpetatud lepinguid). Järelevalvelepingu rakendamine kestab kaks aastat.

4.7. Teavitamine, tutvustamine ja nähtavus

2018. aastal toimus kokku 330 nähtavuse ja teabevahetuse tegevust, millest paljud korraldati koostöös Euroopa Komisjoni esindusega Küprosel. 2018. aastal olid neist väljapaistvamad: esitlused olukorrast Euroopa Liidus ja 2018. aasta prioriteetidest, avatud uste festival, kodanikuühiskonna organisatsioonide töö kohta teabe levitamine eri linnades, toiduohutuse tööseminarid selle kohta, kuidas ELi abiga paraneb toiduohutus, ning vanema kooliastme külaskäigud ELi rahastatud reoveepuhastusjaama Morphous/Güzelyurtis. Euroopa päeva tähistati ühe suure väliüritusega Nikosias ja kahe klassikalise muusika kontserdiga vabas õhus: Lefkas/Lefkes ja Templosis/Zeytinlikis esines kahe kogukonna ühine kammerorkester. Osales üle 500 inimese.

Paljud avalikud üritused Küprose türgi kogukonnale antavate ELi stipendiumide kohta (sh üliõpilaste ja vilistlaste omavaheliste sidemete loomise üritus Nikosias) saavutasid suure kõlapinna. Korraldati mitme kultuuripärandiprojekti restaureerimise lõputseremooniad (armeenlaste Püha Maarja kirik ja karmeliitide Püha Maarja kirik ning Ravelini torni värav). Üritus, mis korraldati Koutsoventises/Güngöris ja millega tähistati uue tahkete jäätmete hoidla (2. etapp) töö algust, andis paljudele teada ELi abist Küprose türgi kogukonna jäätmemajandusele. Teavet ELi toetuse kohta liiklusohutuse ning töötervishoiu ja -ohutuse valdkonnas edastati paljudel koolides toimunud koolitustel.

Avaldati kaks suurt teavikut: „2008–2018: 10 aastat koostööd ühise pärandi eest – Küprose kultuuripärandi tehniline komitee“ ja „Abiprogramm Küprose türgi kogukonnale – valik lugusid“.

4.8. Konsultatsioonid Küprose Vabariigi valitsusega

Küprose Vabariigi valitsuse esindajatega toimusid kohtumised, eriti kui saart külastasid komisjoni kõrgemad ametnikud. Komisjon toetub omandiõiguse kontrollimisel jätkuvalt koostööle valitsusega ja kohtub regulaarselt Brüsselis asuva alalise esindusega.

5. JÄRELDUSED

Komisjon jätkab abimääruse alusel abistamist Küprose taasühinemise võimaldamiseks, edendades eelkirjeldatud kuue eesmärgi raames tehtava tööga Küprose türgi kogukonna majandusarengut. 2018. aastal keskenduti abi andmisel valdkondadele, mis on liidu õigustiku nõuetele vastavuse saavutamise seisukohalt eriti problemaatilised.

Võttes arvesse võimekuse ning inim- ja rahaliste ressursside piiratust ning puudulikku valmisolekut liidu õigustiku tulevaseks kasutuselevõtuks, tuleb hoolikalt läbi mõelda projektide jätkusuutlikkus. Varasemat abi ja projektide küpsust võetakse tulevaste programmide koostamisel pidevalt arvesse. Prioriteetsetes valdkondades püütakse jätkuvalt saavutada suuremat mõju vähemate aga ulatuslikumate meetmetega.

Komisjon on valmis eraldama vahendeid (sh abiprogrammi raames), et vajaduse korral toetada ÜRO egiidi all ühendamiskokkuleppe üle toimuvaid läbirääkimisi.